

KLASSISK FORBUNDS ESKURSJON TIL SICILIA

KLARA SJO

Klassisk forbund arrangerte tur til Sicilia 24. september—2. oktober 2023. Denne gangen var det det vestlige Sicilia som sto på planen. Hilde Hauland hadde organisert og lagt opp reiserute, og Adam Lindhagen hadde det faglige ansvaret for turen.

Turen startet 24. september, med reise fra Norge, via Roma til Palermo, og middag for alle i Palermo.

Mandag 25. september

Turen gikk først til erkebispetet i Monreale, som ligger like utenfor Palermo, og omvisning i den storslåtte normannerkatedralen der. Katedralens fantastiske gullmosaikker studerte vi med stor glede. Fra Monreale dro vi videre til Cefalù, som ligger ved kysten et stykke øst for Palermo. Cefalù er bygget ved en stor steinformasjon, som også har gitt den navnet: Kefalós er gresk og betyr hode.

Cefalù er en klassisk italiensk by, med trange gater og balkonger med flagrende laken. Etter en herlig lunsj, dro vi til Museo Mandralisca, som inneholder samlingene til baron Mandralisca. Det var en relativt eklektisk samling, men med flere herlige høydepunkt, ikke minst en gresk *kratér* – et blandekar for vin og vann – fra 300-tallet f.Kr., med en tunfiskselger og hans kunde.

Deretter løp (og gikk) vi videre i plaskregn til katedralen i Cefalù. I likhet med Monreale har også denne katedralen berømte mosaikker fra normannernes tid på Sicilia. Dessverre er katedralen under oppussing, så vi fikk ikke sett så mye av den.

På veien tilbake gikk vi også innom et middelaldersk vaskehus, Lavatoio Medievale Fiume Cefalino, som lå nede ved stranden i Cefalù. Det opprinnelige anlegget var fra 600-tallet, men ble revet og flyttet litt lenger bort fra bymurene i 1514, og på 1800-tallet ble det også bygget tak over. Vannet kommer fra elven Cefalino, det spruter ut gjennom en rekke løvemunner og renner i en kanal ned til en rekke av vaskekkummer.

Tirsdag 26. september

Denne dagen var viet Palermo. Navnet kommer fra det greske Panormos, men dette var opprinnelig en fönikisk by: I klassisk tid var det ikke grekerne, men fönikerne og Karthago som dominerte den vestligste delen av Sicilia. Først etter arabernes erobring på 800-tallet overtok Palermo for Syrakus som den viktigste byen på Sicilia, og den posisjonen har den beholdt til i dag. Derfor er lite synlig av den antikke byen, den ligger begravet under det som allerede i middelalderen var en storby, og de viktigste severdighetene er fra den normanniske perioden på 1000- og 1100-tallet. Vi startet i Palazzo dei Normanni, som var residenslott for de normanniske kongene og senere for de spanske visekongene. I dag er det sete for det sicilianske parlamentet. Slottets viktigste severdighet er slottskirken, Cappella Palatina, som ble oppført for kong Roger II omkring 1140 i en blanding av bysantinsk, normannisk og fatimidisk stil, med veggene dekket av fantastiske mosaikker.

Lunsjen ble inntatt på Asmundo Bistro med en upåklagelig utsikt til den store normanniske katedralen. Og vi var ganske glade vi var innendørs, for det høljregnet igjen. Deretter ble det en rask tur innom to mindre kirker, der vi virkelig fikk sett hvordan de ulike arkitektoniske stilene spilte sammen; Chiesa della Martorana og den lille Chiesa Capitolare di S. Cataldo. Begge er påvirket av islamsk byggestil, særlig den sistnevnte, med sine karakteristiske røde kupler. Martorana-kirken er sentrum for den albanske befolkningen på Sicilia, som er etterkommere av flyktninger fra den osmanske ekspansjonen på 1400-tallet. Kirken er katolsk, men følger den bysantinske riten, og har gresk og albansk som kirkespråk. Den østlige påvirkningen er også klart tydelig i dekorasjonene i kirken.

Til slutt var vi på det arkeologiske museet, hvor vi akkurat kom innenfor dørene idet det begynte å regne igjen. Dessverre var andreetasjen på museet stengt, men vi fikk likevel sett de viktigste og største severdighetene der. Dagen i Palermo ble avsluttet med pizzafest – og nok en gang høljregn.

Onsdag 27. september

Om morgenen satte vi oss i bussen for å dra til sørkysten og Agrigento. Der var det selvsagt de store templene i Valle dei Templi som var høydepunktet. Et stort åpent høyledrag med hele syv greske templer i dorisk stil, bygget

Agrigento: Utsikt mot tempel D.

fra 700 f.Kr. og fremover. En diskusjon om hjørnekontraksjoner startet straks blant deltakerne.

Adam gledet oss også med å finne ulike potteskår på bakken og datere dem (og legge dem pent tilbake). Zeustempelet i Agrigento er det største doriske tempelet som ble bygd. Og selv om det aldri ble ferdig, var de enorme restene fremdeles imponerende, ikke minst nå som de lå på bakken, og vi kunne sammenligne oss selv med dem. Ifølge Goethe, som beskriver dette i sin *Italienske reise* så gikk det 22 mann, skulder ved skulder, rundt en trommel. Det tilhørende museet fikk vi bare med oss i lynfart, men den enorme atlasen fra Zeustempelet var et av høydepunktene der.

På vei til hotellet for natten, Luna Minoica, kjørte vi også gjennom en av de skogbrannene som hadde herjet Sicilia denne sommeren, og også neste dag skulle vi se følgene av disse brannene. På hotellet ble vi tatt imot med vinsmaking og underholdt av en liten gruppe musikere, vokalistene så

ut som han sang black metal, men faktisk sang han sicilianske og italienske klassikere.

Torsdag 28. september

Etter et herlig morgenbad i soloppgangen, satte vi kursen vestover langs kysten mot den vestligste byen på Sicilia, Selinunte, antikkens Selinous. Navnet er gresk og betyr selleri, en plante som også ble avbildet på byens mynter.

Her lå det ikke mindre enn fem store templer på byens akropolis; antakelig som ledd i en maktdemonstrasjon overfor naboene i Agrigento. I dag er det bare tempel E, Heratempelen som i noen grad er gjenreist, og her kan man også gå inn i tempelet. Overalt ligger det rester av templene, både de som ble ferdige og de som aldri ble det. Og at det var kjempestore templer det dreide seg som får man også forståelsen av, når man står ved siden av en triglyf som er nesten like høy som en selv.

Selinunte: Triglyf fra tempel E, med reiselederen som menneskelig målestokk.

Fra tempelhøyden dro vi også gjennom restene av selve byen Selinunte, hvor vi kunne vandre gjennom gatene og se hvordan de ulike husene var laget.

Etter lunsj dro vi til Cave di Cusa, som hadde vært steinbrudd for templene i Selinunte. Det ble forlatt da kartagerne angrep i 409 f.Kr., og alt ble liggende igjen. Sågar ligger det ennå en trommel midt på markene på veien mellom steinbruddet og Selinunte. I Cave di Cusa fikk vi også testet hvor mange personer som gikk rundt en steintrommel, og da vi sto skulder ved skulder var det 23 mennesker rundt trommelen. Og selv om det var en trommel tiltenkt Olympieion i Agrigento Goethe hadde snakket om, og ikke denne som var tiltenkt Selinunte, slo vi oss til ro med at Goethe hadde nok hatt rett.

Fra Cave di Cusa dro vi til Marsala, hvor vi skulle ha base de neste dagene.

Fredag 29. september

Vi startet dagen med en båttur til den lille øyen Mozia (Motya). En gang i tiden kunne man gå til øyen, men nå må man ta båt, for veien lå på en kunstig fylling som nå befinner seg under havets overflate. Sicilia ligger i en jordskjelvsone der Afrika møter Europa, og der landet på forskjellige steder har steget og sunket i forhold til det antikke nivået.

Hele den lille øyen er en arkeologisk opplevelse. Vi startet i det lille museet der vi så ynglingen fra Motya, en marmorstatue fra tidlig klassisk tid. Statuen er gresk, men Motya var en fønisk by, og tolkningen av statuen er derfor omdiskutert: Er den bestilt av grekere i Motya, er den et uttrykk for at også fønikerne etterspurte gresk kunst, eller er den kommet dit som krigsbytte?

Etter museumsbesøket gikk vi rundt mer eller mindre hele øyen. Vi så havnen, veier og hus, murer og gravfelt, restene av det som hadde vært en mektig by for over 2500 år siden. En spesiell severdighet er et stort kunstig basseng som er over 50 meter langt og 37 meter bredt. Man har trodd at det var en indre havn, en såkalt kothon, som det også fantes i Karthago, men nyere undersøkelser har konkludert med at bassenget fikk vann fra ferskvannskilder og ikke sto i kontakt med havet. Rundt bassenget lå flere templer, så dette må ha vært en en hellig dam i et tempelområde.

Vel tilbake på fastlandet spiste vi lunsj i Mazara del Vallo, og gikk så til et lite museum som huser statuen av den dansende satyren, og historien om hvordan den ble funnet samt en liten samling av andre funn fra vannene omkring, som fragmentet av en elefantfot i bronse.

Siden dro vi til Marsala, og testet det Marsala kanskje er mest kjent for, nemlig Marsalavinen. Det ble både omvisning og vintesting med passende mat til, ikke minst turens beste canolo.

Lørdag 30. september

Ferden gikk først til Segesta, en by som var hverken gresk eller fønikisk, men elymisk. Elymerne var, ifølge Thukydid, en av de tre opprinnelige folkegruppene på Sicilia: Elymerne i vest, sikelerne i øst og sikanerne i midten.

I Segesta fikk vi igjen se følgene av sommerens skogbranner, for landskapet rundt var svart og goldt. Heldigvis hadde flammene stoppet før de

Segesta: Et gresk tempel som ikke er gresk.

nådde tempelet i Segesta som var formiddagens mål. Templet lå på en høyde med et storslått utsyn over dalen og høydene rundt. Det har stått som det nå står siden antikken, men det ble faktisk aldri fullført. Hvorfor elymerne, som ikke var greske, ville bygge et tempel i gresk stil vet vi ikke, men tempelet ble aldri ferdig, antakelig på grunn av krigen mellom Segesta og Selinunte. Cellaen var aldri blitt bygget, og søylene hadde heller ikke fått sine kannelurer.

Fra tempelet tok vi turen opp til et teater fra 200-tallet f.Kr., og selv om det ikke var noe teaterstykke å se, var det en fantastisk utsikt over landskapet. På veien ned gikk vi også gjennom en agora og flere hus fra samme tid.

Fra Segesta dro vi til den lille fjellbyen Erice, oldtidens Eryx, også den opprinnelig grunnlagt av elymerne. Senere kom fønikerne her, så grekerne og romerne, deretter normannerne, men nå er den hovedsakelig befolket av turister. Med god grunn, for det er en nydelig liten by. Den normanniske borgen på toppen gir et fantastisk utsyn over slettelandskapet under. Under

Segesta: Gruppen samlet i byens teater.

den normanniske borgen ligger et tempel til Venus Erycina, og byen er omgitt av store murer, der man kan se hvordan de ulike folkene som har regjert her, har lagt sitt eget lag til.

Søndag 1. oktober

Den siste hele dagen tilbrakte vi i Marsala. Den første byen som lå her var fønikisk, den hadde et navn som på latin ble til Lilybaeum og den var en viktig havn. At havnen er det viktigste gjenspeiles også i dagens navn Marsala, som kommer fra arabisk Mars-al-Allah, eller muligens Marsa Ali, altså Alis havn, eventuelt Allahs havn.

Vi startet på byens arkeologiske museum, der hovedattraksjonen var restene av et fønikisk krigsskip, men før vi kom inn dit fikk vi en impromptu forelesning om amforaer av Adam som ble helt entusiastisk av amforasamlingen der. Skipet som er museets stjerne, ble funnet i 1969, og gikk antakelig ned under slaget ved De egadiske øyer i 241 f.Kr. Skipet var rundt

Marsala: Fønikisk krigsskip, senket 241 f.Kr.

35 meter langt og sammen med det ble det funnet flere andre gjenstander, blant annet ballast som viste at det var et krigsskip, kurver, lagre av kjøtt, og restene av minst ett menneske som hadde gått ned med skipet. Sammen med skipet ble det også vist frem en rekke gjenstander som også var funnet i samme område.

Den andre delen av museet inneholdt hovedsakelig gravmonumenter i en salig blanding av fønikisk, gresk og romersk stil og språk. Bak museet kunne vi gå gjennom den delvis utgravde antikke byen. Vi så bymurer, boligstrøk og fikk ta noen av mosaikkene i et bad i nærmere øyensyn. Deretter tok vi turen ned i noe som skulle være Sibyllens grotte under kirken San Giovanni Battista. Denne var en hule under kirken, med et saltvannsbasseng som var knyttet til havet, slik at det flommet over ved flo. Ifølge historiene var det i dette bassenget de første kristne i Marsala ble døpt.

Etter en herlig lunsj ved havet, ruslet vi mot selve byen, så på noen gamle bosetninger fra 300-tallet, og tilbrakte ettermiddagen etter eget ønske, som for mitt vedkommende var granita og øl.

Mandag 2. oktober

Mandag morgen fikk vi alle spise en lang, lang frokost og om vi ville, teste alle kakene de hadde på hotellet, før vi satte oss på bussen tilbake til Palermo, og flyet hjem til Norge.

Program

25.09. Mandag – Monreale og Cefalú

Monreale

Cefalú

Middag på Il Mirto e la Rosa

26.09. Tirsdag – hel dag i Palermo

Palazzo dei Normanni: Omvisning i Capella Palatina

Lunsj på Asmundo Bistro

Museo Archeologico Regionale Antonino Salinas

Middag på Rosso di Vino

27.09. Onsdag – Agrigento

Lunsj på Il Re di Girgenti
Valle dei Templi og det arkeologiske museet
Middag og overnatting på Luna Minoica

28.09. Torsdag - Selinunte

Selinunte
Cave di Cusa
Grand Hotel Palace, middag på hotellet

29.09. Fredag – Mozia (Motya):

Mozia
Lunsj i Mazara del Vallo på Café Garibaldi
Museo del Satiro i Mazara del Vallo
Vinsmaking av Marsalavin i Cantine Florio
Pizzafest på hotellet

30.09. Lørdag – Segesta og Erice

Segesta
Lunsj i Erice på Osteria de Venere
Vandring i Erice
Middag i Marsala – Ristorante Bucanieri

01.10. Søndag – hel dag i Marsala

Museo della nave Punica, Museo Archeologico Baglio Anselmi
Capo Boeo – Marsalas arkeologiske område
Kirken San Giovanni
Lunsj rett utenfor museet på Le 5 Palme
Marsala sentrum, Porta Nova, den arkeologiske utgravningen ved San
Girolamo Porta Garibaldi
Middag på hotellet

02.10. Mandag – reisedag

Klara.Sjo@uib.no